

ARNAN, Neus; BOSCH, Jordi; PALAU, Carles; SAGARRA,
Marina (coord.); VILA, David (coord.) (2009).

De la consciència a la conducta: L'experiència de Tallers per la Llengua.
Barcelona: 7dquatre.

SUAY, Ferran; SANGINÉS, Gemma (2010).

Sortir de l'armari lingüístic: Una guia de conducta per a viure en català.
Manresa: Angle.

Quatre escenes quotidianes i normals en un país poc normal. Una: em trobo en una de les millors biblioteques de sociolingüística del país, atapeïda de llibres que analitzen què són i què comporten les adaptacions o convergències dels catalanoparlants cap al castellà (el que els llibres que aquí ressenyem anomenen *submissió lingüística*). Els empleats de la biblioteca, catalanoparlants, usen sols el castellà amb els operaris que vénen a instal·lar uns mobles. Dues: em trobo en un bar del barri més catalanoparlant de Barcelona i escolto la dona d'un dirigent catalanista, el qual sol predicar que emprem el català al carrer i amb desconeguts. Ella, però, usa el castellà amb els cambrers, tot i que puc assegurar que entenen el català. Tres: quan estic escrivint aquesta ressenya em telefonen des d'un banc ètic per oferir-me que en compri accions. La comercial, molt correcta, parla sempre en castellà i jo, quasi sempre en català, però el cost psicològic me'l carrego jo, que estic més preocupat pel codi, que pel contingut... Quatre: el 10 de juliol del 2010 passejo, millor dit, em manifesto pel bell mig del passeig de Gràcia de Barcelona en defensa del dret a decidir dels catalans, acompanyat per centenars de milers de catalanistes com jo. Una pancarta en català, la duen un grup d'africans de raça negra. Una amiga meva, catalanoparlant, els demana en castellà d'on són. I ells responen en català: «d'aquí». I podríem seguir: la norma de subordinació o submissió al castellà està fermament arrelada i interioritzada en els catalanoparlants (la col·loquialització del castellà és tan profunda que aquesta llengua ja és sentida com a llengua pròpia i tot?; hi ha molta gent a qui tant li fa la tria d'una llengua o l'altra?), de la mateixa manera que entre força (no tots) castellanoparlants està difosa l'omnipotència apresada: pertot arreu poden expressar-se en castellà. Com deia un: «¿Para qué tengo que esforzarme en aprender catalán si todo el mundo sabe el castellano?». Woolard (1989), entre altres autors, ja descrigué meticulosament els mecanismes d'aquesta norma social des de l'antropologia lingüística i des de la psicologia social (també Ros i Giles, 1979 i Ros, 1984).

Aquesta norma d'ús lingüístic tan estesa i resistent ha estat objecte de l'embestida de diferents especialitats de les ciències socials (lingüistes, antropòlegs, demolingüistes, politòlegs...). Ara, com si fossin onades de soldats que novament assalten una po-

sició inexpugnable, és el torn dels psicòlegs, que tornen a intentar guanyar la posició. Suay i Sanginés (2010), i em sembla que també Arnan *et al.* (2009), són ben conscients que la seva perspectiva és fragmentària i es complementa amb altres enfocaments de les ciències socials. Ells no neguen el pes i la força dels factors polítics i socials que expliquen el poc ús i prestigi del català. Ells se centren en la seva parcel·la.

L'objectiu darrer de tots dos volums és ajudar a viure mantenint el català, amb el mínim d'estrès i incomoditat, tot i topar amb una norma social poderosa i potent, fruit d'anys i panys de subordinació social i política, reforçada per sancions socials encara ara. Aquesta ressenya es completa amb la informació provinent de les fotocòpies o quaderns lliurats en dos tallers d'espai lingüístic personal: l'un impartit el 4 de març del 2009 i l'altre impartit el 7 i el 21 de maig del 2010.

Arnan i els seus col·legues descriuen l'experiència dels quatre tallers des de les idees fundacionals de Ferran Suay, que després han difós, entre d'altres, la CAL, Òmnium Cultural o el Consorci per la Normalització Lingüística. Trobem els Tallers d'Educació per la Llengua, els Tallers per al Foment dels Usos Interprofessionals, els Tallers d'Accollida Lingüística, i els Tallers d'Espai Lingüístic Personal, que són els que presentem aquí. Els tallers volen ser assequibles i respondre a les necessitats de la gent, que, talment una teràpia de grup, explica què li passa, comparteix què li passa. El volum fa una crida genèrica perquè el català esdevingui instrument de cohesió i integració socials. Els autors fan una crítica injusta a la manca d'atenció a la convergència o submissió lingüística, quan hi ha hagut múltiples campanyes (cap d'elles amb èxit clar, raó per la qual s'han repetit) des de la campanya de la Norma a Catalunya el 1982 (Boix, 2009a; Boix *et al.* (en premsa)).

Suay i Sanginés, per la seva banda, ofereixen un volum més cohesionat, escrit molt clarament i alliberat de feixugues referències acadèmiques. En primer lloc, presenten uns rudiments de psicologia per tal d'ajudar a fer entendre els mecanismes dels prejudicis lingüístics i dels estressos derivats de voler anar contra corrent. Com s'ha repetit sovint, i és cert, és tant o més important eliminar o canviar un prejudici lingüístic que conquerir un nou judici sobre la realitat. En segon lloc, el llibre presenta una sèrie d'estudis de cas: una romanesa, un parlant cremat, una basca, un parlant tímid, una militant i un africà. En cada experiència de cas hi ha una fitxa d'ajuda i una secció: «... al divan». El llibre es completa amb una guia breu per a millorar l'assertivitat lingüística. És molt convincent, realista i possibilista la proposta de gradualitat: així com la competència s'adquireix progressivament, també passa el mateix amb l'ús.

Els dos llibres replantegen el debat etern i inacabable entre els macroaspectes de la política lingüística (l'estat del poder, les institucions, els models dels mitjans de comunicació (Bassols i Segarra, 2009)...) i els microaspectes (l'individu, les actituds, les emocions...). Els dos llibres tenen raó en afirmar que, en darrer terme, tot passa pel filtre de l'individu que és qui actua, qui parla, qui reacciona.

El volum de Suay i Sanginés s'assembla molt a l'anomenada *literatura d'autoajuda*, que Ampudia (2010: 14) ha definit com aquella que «construeix a través de preceptes, consells i recomanacions programes de regulació conductual i emocional de caràcter

reflexiu que condueixen a una hipotètica millora psíquica de l'individu i la seva adaptació adequada a l'entorn en què viu». L'objectiu és que el parlant assoleixi un nivell més alt de satisfacció amb si mateix, i que actuï amb assertivitat i amb proactivitat, és a dir, amb seguretat en la seva posició i alhora amb cortesia i amabilitat: els drets no es discuteixen, s'exerceixen. En els cursos se suggereixen fórmules i enunciats verbals per a ajudar a respondre a situacions de tria lingüística, per a sentir-se més fort. Però com divergir lingüísticament quan l'altre és més fort? Però es pot divergir lingüísticament en situacions de màxima intimitat? En una recerca recent a Barcelona pràcticament totes les parelles lingüístiques mixtes es coneixen i es comuniquen encara en castellà (Boix, 2009b). Com ser assertiu lingüísticament quan el catalanoparlant té menys poder, per exemple, en una entrevista de feina, o en una conversa d'un dependent amb un cuidador llatinoamericà? Com convèncer els treballadors de serveis socials d'emprar el català amb els seus usuaris majoritàriament castellanoparlants, si veuen la llengua com un problema afegit? Com desmuntar la idea que els qui mantenen el català són més *cerraos*? Com tenir en compte els bilingües familiars? Les dades recents sobre tries de llengua a Catalunya (de validesa limitada perquè són declarades) assenyalen una preferència clara per la convergència lingüística (EULP, 2008). El 2008 el 76,7 % de la població que sap parlar català afirma canviar al castellà amb algú que parla en castellà (58,1 % el 2003). El mateix any aquesta mateixa població afirma canviar al català (79,5 %) si algú respon en català (66,2 % el 2003).

El problema rau en el fet que la conducta proposada va en contra de la norma dominant. És, doncs, factible nedar contra corrent sense estressar-se? Aquests tallers van adreçats a gent ja convençuda, als militants o als «friquis» de la llengua, als que tenen dolor de llengua (Larreula, 2002). No tenen en compte grans sectors de la població, ni els bilingües (cada vegada més freqüents) de llengua o d'identificació, ni els castellanoparlants, ni els al·lòctons. Potser caldria haver considerat la possibilitat de converses híbrides en què es barregen les dues llengües, com a passa intermèdia. L'objectiu final és el modelatge: que alguns sectors de població esdevinguin models de comportament. Estic convençut que tots dos llibres ajudaran a estendre, i fins i tot a automatitzar, l'ús del català de tal manera que, en aprendre el català, la gent n'aprengui una concepció de llengua útil i apta per a qualsevol situació social. Aquest és el seu objectiu.

Sorpren, tanmateix, que els dos llibres no aprofitin prou el llegat de la sociolingüística (interdisciplinària afortunadament als nostres països) i de la pragmàtica i no en manlevin conceptes com el de *lleialtat lingüística* (del 1953), el de *vitalitat etnolingüística subjectiva*, la *tria*, *alternança* i *negociació de llengües*, les *fronteres etnolingüístiques*, la *norma social* i la *cortesia*. No dialoguem prou entre diferents branques dels sabers de la llengua tot i ser pocs els que ens hi dediquem professionalment. L'enhorabona a aquests dos volums perquè enriqueixen el debat amb una visió psicològica més que pertinent, complementària amb moltes altres disciplines.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- AMPUDIA DE HARO, F. (2010). «El logro del éxito: la dimensión social de la literatura de auto-ayuda». *Revista Española de Sociología*, núm. 13, p. 11-30.
- BASSOLS, M.; SEGARRA, M. (ed.) (2009). *El col·loquial dels mitjans de comunicació*. Vic: Eumo.
- BOIX, E. (2009a). «Les normes d'ús interpersonal a la Catalunya de començament del segle XXI». A: VALLVERDÚ, F. (cur.). *Simposi Internacional sobre el Català al Segle XX: Balanç de la Situació i Perspectives de Futur*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 307-314.
- (2009b). *Català o castellà amb els fills?: La transmissió de la llengua en famílies bilingües a Barcelona*. Sant Cugat del Vallès: Rourich.
- BOIX, E.; MELIÀ, J.; MONTOYA, B. «Policies promoting the use of catalan in oral communications and to improve attitudes towards the language». A: STRUBELL, M.; BOIX, E. *Democracy and language revival: The case of Catalan*. Londres: Palgrave. [En premsa]
- INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (2008). *Enquesta d'usos lingüístics de la població*. Barcelona: Institut d'Estadística de Catalunya. [En el text, EULP]
- LARREULA, E. (2002). *Dolor de llengua*. València: 3 i 4.
- PLATAFORMA PER LA LLENGUA (2006 i 2008). *Què faig si...?: Alguns suggeriments que poden ésser útils per afrontar situacions quotidianes pel que fa a l'ús del català*. Barcelona: Plataforma per la Llengua.
- ROS, M. (1984). «Speech attitudes to speakers of language varieties in a bilingual situation». *International Journal of the Sociology of Language*, núm. 44, p. 73-90.
- ROS, M.; GILES, H. (1979). «The Valencian language situation: an accommodation perspective». *Review of Applied Linguistics*, núm. 44, p. 33-24.
- SEGARRA, M. (2009). «La mescla de llengües i el canvi de codi com a recursos de col·loquialitat en l'audiovisual». A: BASSOLS, M.; SEGARRA, M. (ed.). *El col·loquial dels mitjans de comunicació*. Vic: Eumo, p. 93-134.
- VILADOT, M. À. (1993). *Identitat i vitalitat lingüística dels catalans*. Barcelona: Columna.
- WOOLARD, K. A. (1989). *Double talk: Language and ethnicity in Barcelona*. Stanford: Stanford University Press.

Emili BOIX-FUSTER